

lyek mindkét irányba komoly figyelemztetésül szolgálhatnak:

„Az érsekújvári kiáltáshoz hasonlóan mi is belekiáltunk közéletünkbe és munkára, cselekvésre szólítjuk fel azokat, akik eddig önzetlen nap-számósaik voltak a magyar népnek... Felhívjuk őket, vegyék fel a küzdelmet az akadályokkal és teremtsenek életet az elárvult keretekben. Ne eszenek kétségbe, ne hangolja le őket az, hogy a kisebbségi élet néhány partitizált és jólfizetett politikai vezetője cserben hagyta a népet és munkásaikat. Ezek a vezetők a múltban sem dolgoztak a nép kulturális ügyéért, nem jártak kulturát terjeszteni és nem is segítettek mindig jószándékkal a kulturmunkások terveit... Többé nincs semmi kapcsolatunk, nem is akarunk velük többé egy táborba kerülni. A jövőben csak azokkal haladunk együtt, akik a nép ügyét teljességgel szolgálják és nem adják el egy-egy tálcácskájáért.“ (Uj Élet, VIII. évf. 10. sz. 348-9. old.)

*

Kemény szavak! Nem alaptalanul és nem ok nélkül íródtak. Azt bizonyítják, hogy a kulturmunka megindítására sürgős szükség van minden tekintetben. Mert bármily nagy az aránytalanság a felvidéki és anyaországbeli magyar népi és középrétegek kulturáltsága, tájékozottsága, felvilágosultsága között az előbbi javára, mégis rendkívül szükséges, hogy az az erjesztő és tudatosító munka, mely a Felvidéken néhány évvel ezelőtt elindult, meg ne torpanjon, hanem tovább folytatódjék. A jelek arra engednek következtetni, hogy azok a kulturtényezők, melyek hivatva vannak a felvidéki haladó magyarság művelődési színvonalát emelni, az első meddő esztendő elmúltával újra szervezkedni próbálnak és megkísérik folytatni a munkát ott, ahol a tavalyi sorsdöntő napokban abbahagyták. (Sándor László)

MAGYARORSZAGI KRÓNIKA.

A torlódo események az utóbbi időben sok mindennek elvetették az aktualitását. Gondosan kiépített elmélkedések omlottak össze a tények súlya alatt egyik órától a másikra; széles helyzetanalízisek borultak fel percek alatt; logikailag hibátlanul felállított kombinációk bizonyultak hiu ábrándoknak.

Az tehát, hogy valamely társadalmi kísérletezés félbenmaradt, önmagában véve nem volna csodálatos. De annál érdekesebb, hogy olyan kísérlettel hagytak fel bizonyos értelmiségi és munkáskörök, — hogy t. i. egymáshoz megtalálják az utat — amely az események során nemhogy időszerütlenné, hanem ellenkezőleg egyre égetőbbé vált, — és olyan okokból, amelyek a jövőre nézve komoly tanulságokat rejtenek magukban.

A kezdet egy sajtópolémia volt a haladó értelmiség lapjában, a Ma-

gyar Nemzetben „Szidor“ és „Aggódó szociáldemokrata“ között. Majd bekapcsolódott a vitába a Magyar Nemzet történelemtudós főszerkesztője, Pethő Sándor, valamint a magyarországi szociáldemokratapárt központi közlönye, a Népszava, továbbá a népiesek vezető írói különböző sajtóorgánumban. Ezzel a vita kilépett a magánszemélyek gondolatkicserélési és jámbor szándéku köréből. Azzal pedig, hogy a polémiát ugy munkás-, mint értelmiségi részről felkapták és sajtón kívül is, irodalmi társaságokban, kulturszervezetekben, megoldandó problémává avatták, — a kérdés szinte mozgalmi jelleget vett fel.

A kiindulás motívumait a Magyarországot nyugatról fenyegető veszedelem szolgáltatta: a „törzsökös magyarok“ és a „szellemi honvédelem“ címszók alatt tömörült értelmiségiek ama belátása, hogy Ma-

Magyarország, ha sor kerül rá, a hatalmi erők roppant egyenlőtlenségében nem tanusíthatna eredményes fizikai ellenállást, — egy esetleges alulkerülésnek azonban nem szabad a szellemi elveszéssel egyetértelműnek lennie s így már jóelőre elő kell készíteni az országot a „szellemi honvédelemre“, és ennek a célnak az érdekében össze kell fogni minden erőtevézőnek. Azaz az értelmiségieknek, akik ezt a szellemi honvédelmet vezetnék, nem szabad légüres térben handabandáznok, — szavuk ne legyen pusztába kiáltott szó, hanem legyen fül, aki hallja, legyen szem, aki látja őket. Más szóval az értelmiségieknek össze kell fogni a munkássággal és parasztsággal, törekvéseik, mondanivalóik számára tömegbázist kell teremteniök.

A „kézfogás“ kezdeményezése a dolog természeténél fogva az értelmiségiek részéről történt: hiszen az ország függetlenségének csorbulása ennek a rétegnek az elveszését jelentti elsősorban. Munkás részről nem is keltett megütközést e réteg partikulláris érdekeinek védelmére felállított általános nemzeti veszélykiáltása: a történelem során megszokta már, hogy a részérdek érvényesítésére egyetemes köntösben jelenik meg. Csak éppen leleplezte ezt a réteg-érdeket és szembeszögezte vele a magáét, melyet viszont történelmileg, a végcélt illetőleg tart a maga részéről egyetemesnek.

A leleplezés elevebe talált: az értelmiségiek nem késlekedtek ráolvasni a szembenállókra nemzetköziségüket és „azokat a merev és kiméretlen tanokat“, melyek az „osztálytusa“ alapját teszik és emlegettek bizonyos háború utáni eseményeket is, melyeket egyenesen úgy fogtak fel és interpretáltak, hogy az nem is a termelőeszközökkel rendelkező rétegek ellen irányult, hanem egyenesen ő ellenük: a középosztály megsemmisítésére.

Ezzel azonban csak a leleplezőknek segítettek: először is önleplezéssel szolgáltak, hogy t. i. magu-

kat a társadalmi tényezők legfontosabbikának tartják, kikristályosodási pontnak, központi erőnek, amelynek a főbbi réteg segítséget kell hogy nyújtson minden ellenszolgáltatás nélkül, csak azon az alapon, hogy ők a magyar szellemiség megtestesítői, már pedig más cél nem lehet, mint ennek a szellemiségnek a fenntartása.

Másodszor pedig kísérletet tettek, hogy a munkásság és vezetői közé éket verjenek, mondván, hogy a munkásság magyarságában senki se kételkedik és nem a munkásság maga az, amely a nemzetközi tanállapján áll és folytat osztályharcot.

A vita tehát ebben a stádiumában egy eredménnyel mindenesetre szolgált: hogy ama nemzetközi tanok gyönyörű érvényesüléseképp a két réteg szemben állása tisztázódott. Egyfelől van a „feudális szellemi középosztály... amely lefelé csak parancsoló szemmel tud nézni“, — másfelől pedig az ipari munkásság, „amelynek felfelé tartó lendülete találkozott a szocializmus eszméjével s így öntudatos osztályvá válván nem bírja el a feudális gátakat“. Azaz: a középosztálynál a feudális göggé merevedő vezető, nemzetfenntartó réteg-tudat, a munkásságnál a nemzetköziséget dacosan vállaló osztályöntudat.

Egy ilyen szembenállás persze inkább vezet kölcsönös vádaskodáshoz és ellenségeskedéshez, mint közös frontba. Pethő Sándornak kellett a maga tekintélyét latbavetve a békítő szerepét átvenni, hogy a kézfogásból ökölvívás ne legyen. Mindkét réteg bűnös, „mind a két tónknak bőségesen megvan az okunk arra, hogy Hamvazószerdát tartsunk“ — mondja; de éppen arról van szó, hogy a hamut „ne egymás szemébe szórjuk, hanem a saját fejünkre hintsük“.

Addig-addig, hogy aztán végül is a vitakozó felek megtalálták a megváltó formulát, amelynek alapján megint egy asztalhoz ülhetnek: „Mindenekelőtt magyarok vagyunk“. S ez a formula már nem

világnézeti állásfoglalást, hanem faji megállapítást jelentett, ugyanarra, hogy pl. Szidor ki is sütötte, hogy nincs is semmiféle kézfogásra szükség: kézfogás szembenálló partnerek között kell, hogy megtörténjék, a magyar munkás és magyar középosztálybeli viszont — származásánál fogva — egy test, már pedig „önmagunkkal, a saját testünkkel soha nem kell kezdet fogni“.

Idáig érvén a dolog a hozzászólók egyre vehemensebben sürgették azután a további lépést: mert mit ér egy ilyen „lelki kiengesztelődés“, ha nem követi cselekedet?

S mi sem természetesebb, hogy a tett az ilyen összefogásnak az ugrópontja. Darvas József tett kísérletet arra, hogy közelebb vigye a jámbor szándékot a cselekvéshez. Az ugrópontot azonban nem sikerült megtalálnia. Javaslata a tettet illetőleg általános és elvont: „egy minél szélesebb alapokon nyugvó belső összefogás“. Ebben a javaslatban „belső“ ellentmondás van. A széles alap az osztályszervezetek egység-akciója; tehát nem lehet belső. A második ellentmondás, hogy olyan „belső szövetkezést“ követel, „amelyben a patriotizmus, az aggodó és cselekvő hazaszeretet egymás mellé sodor és összetart mindenkit, aki magyarul és emberül, tehát szabadon és emberi szinten akar élni ebben az országban“, — s mégis elégtelennek tart egy „ad hoc“ összefogást. Arra vonatkozólag azonban, hogy hogyan képzelet az állandó, szervezeti együttműködést és milyen programmal alapján, milyen közvetlen célkitűzésekért, — ő éppugy nem felel, mint a vita többi résztvevői.

Aminthogy nem is felelhet. Mert a polémia szociális értelme mindössze annyi, hogy a tömegek létszükséglete nyomja a szellemi vezető rétegeket egy bizonyos összeműködésre. E létszükséglet azonban valóságos tényekre irányul, — és e tények nem azt követelik, hogy mozgalom induljon — mint állítják

— a nyilas-pártok gyengítésére, — amit magának Szádornak a megállapítása szerint is immár „teljes sikerrel kezdenek maguk elvégezni“, — hanem a szervezett regressziók ellen, bárki képviselje is azt.

S minthogy a munkások és szellemi vezetői ama merev és kiméletlen tanok világánál pontosan látják, hogy a regressziókat Magyarországon legkövetkezetesebben, legradikálisabban, legnagyobb erővel nem a különböző, egymással harcban álló, egyes külföldi kegyeket élvező nyilaspártok képviselik, sőt valósítják meg, hanem maga a hivatalosság, — így az értelmiségiek, melyek függőviszonyban vannak ettől, e belátásban nem követhetik a vitapartner s a középosztály elégtelen rétegeinek rájuk nehezedő nyomása alól azzal térnek ki, hogy „amíg a munkásosztály a kiméletlen osztályharc alapján áll, a középosztály csak öngyilkossági szándékkal szövetkezhetik vele“.

Viszont ha a függőviszonyban álló értelmiségiek ellenére bizonyos középosztálybeli rétegek a munkásokéhoz hasonló belátásra jutnának, úgy egyszeriben elesnének az együttműködés formáira vonatkozó gondolatmenetek, aggodalmak is. Mert ha az értelmiségiek kiállnának olyan követelésekkel, amelyek a hivatalosság törekvéseit keresztelnék, ha emlékeznének és emlékeztetnének akárcsak olyan régi dolgokra is, mint elődelk, a márciusi ifjak 12 pontja, ha hitet tennének a szabadság és egyenlőség eszméi mellett, akárha polgári értelemben is, de azoknak konkrét megnyilvánulásait illetőleg, — akkor ahhoz nem kellene leülni „tárgyalni“ a munkássággal, nem kellene sem ad hoc, sem állandó kézfogás, e követelésekért folytatott harcban maradék nélkül, megállapodás nélkül, maguk mellett találják a munkásságot, magyart és nem magyart egyaránt.

De amíg úgy áll a dolog, hogy az értelmiségiek, melyekre a regresszív szellemű hivatalosságnak minő

kevésbé van szüksége, minthogy a szellem erejét egyéb erők váltják fel, a munkásság és parasztság tömegerejével akar érvelni az urallommal szemben, hogy szellemi vezető szerepét és privilégiumait változatlanul továbbra is fenntarthassa, — addig természetesen Magyarországon minden együttműködési kísérletnek minden sürgető időszerepére ellenére félben kell maradnia, meg kell hiúsulnia. (Kollár Ferenc)

A GÁND ROMÁNESC ÉS AZ ERDÉLYISÉG. „Husz évi szellemi élet Erdélyben“ az alcíme a Gánd Románesc szeptemberi összevont ünnepi számának, amely az Astra, a nagymultu erdélyi román közművelődési egyesület szeptemberre tervezett nagygyűlésére készült. Több mint 270 oldal gazdag anyagát kapjuk benne. Tanulmányok, szépirodalmi rész és művelődéstudományok az erdélyi román tudományos, irodalmi és képzőművészeti élet műhelymunkájába nyújtanak a teljesség igénye nélkül is általános betekintést. Az összeválogatáshoz nehéz lenne hozzászólanunk, hiszen, ha nem is a címben, de legalább is az erdélyi „román“ szellemi élet minden ágában való jártasság kellene ahhoz, hogy rávilágítsunk a szempontok természetére. Az egyszerű szemlélő is megérzi azonban a műigényt, ami e szám megszerkesztése felett örködött.

Kétségkívül több biztonnával szólhatunk hozzá azokhoz a határkérdésekhez, amelyek átcsapnak az erdélyi magyar szellemi élet síkjára is. Sajnos, erre kevés utalást kapunk e számban, mert az egyes tárgykörök feldolgozása oly körülzárta és magában való, hogy nem mernők a kölcsönösség ezernyi tényét felvető valóság hű tükrének nevezni. Bizonyára közrejátszott ennél a felfogásnál a multból maradt szellem, amely a háború előtti imperialisztikus térfoglalásokkal szemben örködött a meglévő népi értékek megőrzésén és továbbfej-

lesztésén. Ami azonban annak idején termékeny népi kitarulás volt, feszítő erő a ránehezülő nyomással szemben, — a megváltozott viszonyok között a józan népi magatartástól távolodó, fokozottan elvont és spekulatív jellegű kizárólagossággá vált. Nem annyira a szabadabb röptű szépirodalomnál és képzőművészetnél észleljük ezt, amelyeknek erőteljes népi gyökereit itt is, ott is mély szociális szellem élteti, hanem a felsőbb gyámkodást kevésbé nélkülöző tanulmányoknál.

A román szellemi élet elmélyülő ismertetése mellett az általános erdélyi problémák féltetten egyoldalú megvilágítást nyernek e tanulmányokban. Különösen áll ez Vasile Băncilă „Erdély jelentősége“ c. cikkére, amely az erdélyiségnek elvont, a tényekkel nem mindig számoló felmagasztalása, elsőbrendűségének kihangsúlyozása a román történelemben. Ezt a cikket a beleérzés teszi gazdaggá, de csak ott van elhithető ereje, ahol személyesen észlelt dolgokat kommentál. Így például mikor az erdélyi román szellemiség mélységét és következetesebb egységét a benne még el nem mosódott paraszti élet, földhözköttöttség jellegzetességeivel magyarázza. Viszont impresszionista módszere felmondja a szolgálatot ahogy a „másik“ erdélyiségre, a románnal együtt élő népek erdélyiségére tér rá. V. Băncilă kifogásol minden olyan történelemszemléletet, amely „közös“ erdélyi vonásról beszél s hogy megindokolja álláspontját, a „magyarok“, mint nép, lényegesen imperialiszta lelki alkatát említi fel, szembeállítva a „nemimperialiszta“ beállítottságú és ezáltal szabad, önálló, mert mások leigázására lelkileg nem kényszerülő népekkel, mint a román is. Mi ezzel szemben úgy tudjuk, hogy imperialiszta törekvései az uralkodó rétegnek vannak, (természetesen nem lelki alkatánál fogva) s ezek a törekvések visszahatnak a saját nemzetbeli tömegekre is. Így tudtak találkozni annyiszor a történelem folyamán Er-